

Ратко Хрваћанин

докторанд

Учење Јована Мајендорфа о Светом Предању

Сажетак: Богословска мисао оца Јована Мајендорфа о Светом Предању претендује да на православни начин говори о истој. Због тога Мајендорф покушава да одреди саму суштину „живог“ Предања Цркве које супроставља тзв. „теологији понављања“. Он се занима и за веома важно питање односа између Светог Предања и људских предања. Такође, аутор даје посебан значај и есхатологији за аутентично поимање Светог Предања.

Кључне ријечи: Јован Мајендорф, Свето Предање, теологија понављања, савременост, људска предања, есхатологија.

Увод

Ове године се навршава двадесет година од упокојења једног од највећих православних теолога прошлог вијека протојереја Јована Мајендорфа (1926–1992). О његовом животу, раду и богословљу писано је релативно често у протеклим двадесет година¹. Као плодан богословски трудбеник и истински пастир Цркве Христове Мајендорф је, по тврдњама његових савременика, у многама допринио преношењу Светог Предања савременим нараштајима али и аутентичном поимању истога. У овом раду покушавамо одговорити шта сам Мајендорф подразумева под Светим Предањем, односно „предањском теологијом“, о којој је често говорио и на коју се позивао. Иначе, његови учитељи су и савремени православни богослови оци Георгије Флоровски и Кипријан Керн². С обзиром на то важно је истаћи да се Мајендорф непосредно придружује ставу еминентних руских теолога који су 1930. г. у Паризу објавили зборник чланака на руском под насловом „Живо Предање“. Овим теолозима Мајендорф, по сопственом признању, дугује „духовно сјеме“ за бављење овом темом³.

„Теологија понављања“ или „живо“ Предање? Сусрет Предања и савремености

1. Најважнија тачка у учењу протопрезвитера Јована Мајендорфа о Светом Предању јесте динамично схватање истога при чему наш аутор то посебно настоји показати на примјеру односа светоотачког Предања и савремености. При томе он

¹ В. Иларион Алфејев, „Протопрезвитер Јован Мајендорф“, у: Каленић 4, 2011, 6–10. Исцрпну библиографију Мајендорфа в. у: Л.Г. Кршталева, С.С. Хоружий, „Библиографија трудов о Иоанна Мейендорфа“, http://synergia-isa.ru/lib/download/lib/%2BMeyen_Bibl.doc

² Алфејев, *Пройшойрезвийер Јован Мајендорф*, 6.

³ Јован Мајендорф, *Живо Предање*, превела К. Кесић, Крагујевац, 2008., 10. Важно је истаћи и то да је претходник овим руским богословима када је у питању динамично поимање Предања њихов земљак А. С. Хомјаков (†1860.г.), који је дјелом „Црква је једна“ припремио пут за динамично схватање Предања у савременој православној теологији.

Предању додјељује веома важан придјев, који на најбољи начин показује суштину Предања. Наиме, да би говорили о аутентичном поимању Предања неопходно је да је то Предање „живо“⁴ или оно није право Предање пошто

„мртво предање не може бити право предање. Основна карактеристика патристичке теологије је да је она увијек могла да се суочи са изазовима свога доба, остајући при томе досљедна оригиналној апостолској православној вјери“⁵.

Подвучене ријечи су кључне за Мајендорфово поимање Предања као и односа истога према савремености јер као што су свети оци остали вјерни апостолској вјери, тако је и наш однос са савременошћу пред истом одговорношћу пошто Црква себе одређује као апостолску а не светоотачку, сматра Мајендорф⁶. Због тога је и наша тежња да имамо стваралачки однос према Светом Предању ништа друго до тежња да својим савременицима исправним појмовима протумачимо апостолску вјеру⁷. Пошто је Мајендорф један од теолога који припада мислиоцима тзв. „неопатристичког (п)окрета“⁸, по њему, као што ћемо напријед експлицитније видјети, „неопатристичка синтеза“ не подразумјева „теологију понављања“. Пошто Мајендорф у зборнику радова „Живо Предање“ не говори детаљније о коријенима „теологије понављања“ појашњења ради, окрећемо се ка Флоровском. Он између осталог каже да је „теологија понављања“ уствари један од облика схоластицизма⁹. Бити присталица ове теологије значи прихватити став да је Црква првих вијекова била ближа Истини, док су потоњи вијекови удаљавање од Истине¹⁰. Стога, одавде можемо закључити: 1. да бисмо били аутентични предаваоци истинског Предања новим нараштајима неопходно је да им понављамо учења отаца из првих вијекова пошто у дјелима ових отаца можемо наћи одговоре на било које савремене изазове и 2. да је став тих отаца аргументи непогрјешив. Али, оваква мишљења су богословски неутемељена, понајприје из разлога што занемарују улогу Духа Светога у Цркви. Такође, овакав став занемарује есхатологију и очигледно даје предност историји и протологији у поимању Предања односно живота у Цркви. Сходно претходноме произилази да Предање којег се треба држати Црква у савременом свијету јесте

⁴ Мајендорф, *Живо Предање*, 7.

⁵ Исто. (Подвукао РХ) Александар Шмеман, Мајендорфов пријатељ и претходник на мјесту ректора Световладимирске Академије, је говорећи о литургијском предању навео примјер како једна теологија може постати непредањска, тј. мртво Предање. Наиме, инсистирање на литургијској једнообразности и сматрање исте мјерилом и суштином Православља и нашег Предања уствари показује неразумјевање Предања. Сасвим исправно је мислити да ће увијек постојати неизбјежна и здрава разноврсност будући да „она нестаје једино када Црква почне да одумире и када њено богослужење, умјесто да буде живот и извор живота, постепено захвати *rigor mortis*“. — Александар Шмеман, *О ишћањима литургијске љраксе*, у: Видослов, бр.42, год. 14, 2007, 134.

⁶ Мајендорф, *Увод у свештоотачко дојословље*, књига прва, превео Д. Лучић, Врњачка бања, 12.

⁷ Исто.

⁸ То му приписује и Богдан Лубардић у слову о Мајендорфу, које је написао приликом превода Мајендорфовог дјела *Христос у источно — хришћанској мисли*, Манастир Хиландар, 1994., 8. Лубардић афирмативно говори о Мајендорфу и каже да је „основна потка Мајендорфових размишљања распротрга у оквиру међусобно обогаћујућег саодношења *предања*, као живог искуства Јеванђеља и Цркве кроз вријеме, и *дојословља*, као покушаја да се плодним и релевантним учини Јеванђеље у сваком контексту и сваком добу.“ — Исто, 10.

⁹ Георгије Флоровски, *Григорије Палама и свештоотачко љредање*, превео И. Буловић, у: Теолошки погледи, 1–4, 1972., 10.

¹⁰ Нпр. овакво мишљење износи Св.Теофан Затворник (†1894): „Данас се многи заносе новотаријамом, но није све ново добро. Старо је ипак као истинито увијек боље од новог, још не испитаног. У дјелима вјере и благочешћа, што је нешто старије, то је и боље, па чак, то старо је и истинитије.“ — Навод према Т. Каруљски, *Учење Православне Цркве о Свештом Предању и њен однос љрема новом календару*, у: *Православно учење о Цркви и Свештом Предању* (зборник радова), 220.

Предање првих вијекова¹¹, што даје представу о томе да савремена теологија и живот у Цркви не могу бити динамични и стваралачки по карактеру пошто се у савремености не дешава ништа ново у односу на рану Цркву нити пак вриједно да буде дио Предања. Поједностављено говорећи, савремени живот због своје грешности а тиме и недостојности и удаљености од Истине, није у стању да донесе нешто ново. Због тога је јасно зашто „теологија понављања“ не смије бити метод савремене православне теологије, уколико она претендује да буде од егзистенцијалног значаја са савременог човјека, а на чему овај руски богослов посебно инсистира. Због свега тога је неопходно прихватити Мајендорфов закључак о томе да „предањска теологија“ не значи идентификовање Предања са простим понављањем, јер

„[...] једноставно *йнављаји* оно што су оци рекли значи бити невјеран њиховом духу и намјери која је отјеловљења у њиховој теологији [...] Таква теологија може да се покаже као неспособна да препозна проблеме свога времена, представљајући некадашње аргументе да би се супроставила новим јересима“.¹²

Овакве Мајендорфове тврдње код неупућених у динамички карактер Предања могу створити нове проблеме а основни је: да ли ово значи заборављање отачких списа и њиховог мишљења? Заиста је тачно да у списима Св. Отаца можемо наћи одговоре на многе савремене проблеме, али исто тако на многе од њих они не дају непосредне или пак дају противрјечне одговоре. Такође, ми коначно морамо имати храбрости да преболимо

„дјечије теолошке болести (типа: „ово је рекао свети тај-и-тај и о томе се не дискутује“ или „овакав став се не може наћи код светих отаца, па је зато у најмању руку сумњив, а његов аутор по свој прилици јеретик“ и томе слично)“¹³.

Зато

„сљедовати Оцима‘ не означаје просто се позивати на њих но стицати њихов ум и начин умовања“¹⁴

или по Мајендорфу то:

„претпоставља усвајање једне унутарње логике, интуиције, досљедности развића светотачке мисли“.¹⁵

Мајендорф је, као што видимо, непосредни сљедбеник Флоровског када је у питању „неопатристичка синтеза“ и ово је показао на бројним питањима на које је покушавао дати предањске одговоре, као што су однос Православне Цркве према Канонском Предању, екуменизму, антропологији итд. Тако Мајендорф јасно изражава своје мишљење о томе да је потребно „хитно“ рјешавање канонског хаоса у коме у његово вријеме живи Православна Црква у Америци¹⁶ а ово је из разлога што стари канонски зборници, по њему, одмажу Православној Цркви да се су-

¹¹ Отац Стаматис Склирис добро примјећује да постоји увјерење које иде у том правцу да закључи: „као да стари Оци никад више неће постојати, поготово не данас, као да аутентични православни доживљај данас више не може да се препозна и као да долазе мрачне и страшне године у којима вјера више неће моћи да се живи и доживи. У том духу и свака савремена икона јесте православнија уколико је боља копија неке старије“. — С. Склирис, *Секуларизам и есхаџиологија у љавославној иконографији* <http://www.vidovdan.org/arhiva/print1587.html>.

¹² Мајендорф, *Живо Предање*, 7.

¹³ Владан Перишић, *Дојринос љрофесора Православној дојословској факултетија развоју срјске џеолошке мисли*, <http://tolerancija6.bos.rs/teme-i-tekstovi/?p=122>.

¹⁴ Флоровски, *Гријорије Палама и светиооџачко љредање*, 9.

¹⁵ Мајендорф, *Увод у светиооџачко дојословље, књија љрва*, 13.

¹⁶ Исти, *Живо Предање*, 94.

очи са савременим свијетом. Па ипак, истине ради дужни смо рећи да Мајендорф, као и многи други православни богослови који говоре о потреби креативног приступа савремености, није покушао дати одговоре на многа савремена питања која су засигурно заокупљала мисао протестантских и католичких теолога а која, дакле, никада раније у историји Цркве нису постављана на тако озбиљан начин. „Повратак Оцима“ и напор да се „од-западњачи“ православна теологија бацили су у сјенку многа друга важна теолошка питања, као и изазове које је савремени свијет постављао пред православну теологију и које и даље поставља: дијалектичка теологија, херменеутичка теологија, теологија историје и културе, политичка теологија, теологија ослобођења, црна теологија, феминистичка теологија¹⁷. Дакле, пошто Мајендорф тврди да православна теологија не смије бити „источна“ него православна односно католичанска (=саборна) теологија, тј. релевантна за све¹⁸ онда она мора дати одговоре и на проблеме било којег савременог човјека. У супротном, то је онда конкретна недослиједност апостолској и светоотачкој спремности која се састојала у томе да се виде проблеми свога времена и хришћанство проповиједа на такав начин да разријешава те проблеме, као што о апостолима и св. Оцима говори сам Мајендорф¹⁹. Па ипак, слободно можемо закључити да Мајендорфова визија односа Предања и савремености у основи тачна, али да јој је недостајала примјена на неким важним питањима, што је у многоме и разумљиво с обзиром да се он првенствено трудио да помогне Православној Цркви у Америци да пронађе свој идентитет и да се канонски организује²⁰.

2. На основу мало прије реченога видимо колико је битно напоменути да уколико желимо да покажемо да смо разумјели принцип узајамног дјеловања и односа вјерности Предању и креативности онда није довољно да овај принцип само понављамо него и да га примјенимо, а то је веома изазовно и ризикантно, али и неопходно²¹. Зато сматрамо да је неопходно додатно објаснити шта по Јовану Мајендорфу конкретно значи термин „вјерност Предању“, тј. који је то критеријум по којем нешто можемо сматрати за предањску или непредањску теологију. Ово је суштинско питање на које ми овдје само покушавамо дати одговор а он је немогућ уколико не знамо како Мајендорф дефинише Свето Предање. Тек онда можемо покушати одговорити на питање: како бити одан Предању а истовремено остати савремен?

Прије свега, наводимо важно Мајендорфово мишљење о томе да је

„незаобилазно да Православна Црква и њена теологија дефинишу себе и као Предање и оданост прошлости и као одговор на садашњост“.²²

¹⁷ Пантелис Калаицидис, *Између „Јоврајка Оцима“ и њојреде за модерном православном теологијом: богословска агенда Академије у Волосу* <http://forum.verujem.org/index.php?topic=17137.0> То што Мајендорф у збирци кратких чланака *Сведочење (хришћана) светију* у најкраћем помиње политику, људска права итд., по нашем мишљењу, никако не значи да се ту ради о озбиљнијој теолошкој мисли о овим питањима. Неки ипак мисле да је Мајендорф, поред низа других савремених богослова, значајно допринјео „теорији односа цркве и државе“. — *Otvorena predavanja iz političke teologije na PTF-u*, <http://www.ptf.edu.rs/vesti-i-obavestjenja/otvorena-predavanja-iz-politicke-teologije-na-ptfu>.

¹⁸ Мајендорф, *Живо Предање*, 143.

¹⁹ Исти, *Увод у светиоојачко богословље*, књ. прва, 12.

²⁰ У том смислу свакако да је ријеч о богослову који је допринјео унутрашњем животу и „преношењу“ Предања. Ову значајну улогу приписују му многи његови ученици и сљедбеници. — Исти, *Православна Црква јуче и данас*, превео с француског Р. Поповић, Београд, 1998. 218. Ц. Дреско га сматра и светим. — *Memories of Fr. John Meyendorff*, <http://www.dneoca.org/articles/meyendorffmem1092.html> Постоје и мишљења о Мајендорфу која сматрају да он занемарује Предање ради екуменских циљева. — Chrysostomos, <http://orthodoxinfo.com/phronema/commentsschmey.aspx>.

²¹ Џон Бер, „Вјерност и стваралаштво“, у: *Видослов*, бр. 42, год. 14, 2007. 55.

²² Мајендорф, *Живо Предање*, 159.

Као што показује Ц. Бер ово конкретно значи да

„ако ми нисмо *сиџурни* чему смо то вјерни, биће тешко ако не и немогуће да будемо креативни“²³.

Управо је Мајендорфова заслуга што није доживио однос Предања и савремености као пасивно прихватање савремености него као стваралачко преображавање и што је јасно изрекао шта оно значи, а у најкраћем то је настојање да се уз помоћ Светога Духа обезбједи

„прејемство и постојаност хришћанске мисли у времену и простору, гдје прејемство и постојаност и представљају суштину црквеног Предања.“²⁴

Овдје је ријеч о томе да са светоотачким Предањем морамо бити у духовном прејемству (=наследству)²⁵ тј. имати исти „егзистенцијални став“ и „духовну оријентацију“²⁶ као оци. Постојаност овдје значи то да управо динамично схватање Предања омогућује опстанак Цркве у иначе промјенљивом савременом свијету. Овим Мајендорф јасно показује да Предање Цркве није исто што и јудаистичко поимање предања, које је првенствено преношење с кољена на кољено одређених учења гдје учитељ преноси, предаје (*māsar*) а ученик прима (*хебр. qabbal*) оно што је са своје стране дужан понављати (*хебр. šānāh*, арап. *tānāh*)²⁷. Предање се у овом случају често претвара у формално испуњавање Божијих заповјести, што само по себи не може бити спасоносно (прича о царинику и фарисеју Лк. 18, 9–14). Новозавјетно а тиме и црквено поимање Предања у својој основи је супротно од тога, пошто у његовом средишту није искључиво преношење одређених поука, обичаја, учења и томе слично него изнад свега другога преношење живог Богочовјека у Духу Светоме (првенствено посредством литургијског живота), по чему је то Предање *par excellence* живо Предање будући да је овдје ријеч о Богу који се открио људима као конкретна Личност. Тиме видимо да је библијско поимање Предања основа Мајендорфовог учења о Светом Предању. Па ипак, Мајендорф има за крајњи циљ да истакне да *сљедовање Предању* јесте начин да хришћани сачувају и исповједају своју вјеру у *савременом свијету*. У вези са тиме важно је знати да Свето Предање има богочовјечански карактер. То значи да је центар Светог Предања жива личност Богочовјека Христа, а Христос је „исти јуче и данас и у вијекове“ (Јевр. 13, 8) па је и Свето Предање свагда исто. Дакле, оно није ограничено ни временским ни просторним категоријама. И зато Мајендорф и може да тврди да

„нема Цркве без Предања“²⁸.

Овај однос Предања и еклисиологије је од пресудне важности за православно поимање Предања, јер је Свето Предање уствари Предање Цркве а не предање било које групе или заједнице²⁹ и баш зато нема начина да неко

„[еклисиолошки] живи или да проповједа вјеру прије него што би научио оно укоријено у Светом Предању“³⁰.

²³ Бер, 55.

²⁴ Исти, *Увод у светиоотачко дојословље*, књига прва, 14. Подвлачење наше.

²⁵ Исто, 13.

²⁶ Флоровски, *Григорије Палама и светиоотачко дојословље*, 11.

²⁷ X. L. Dufoour (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb 1993, 973.

²⁸ Јован Мајендорф, *Сведочење (хришћана) свешћу*, превео И. Чаировић, Краљево, 2007, 173.

²⁹ Иринеј Лионски у дјелу Против јереси на овај начин поима Предање. — Исти, *Увод у светиоотачко дојословље*, књ. прва, 48–53; Исти, „Да ли хришћанско предање има будућност?“, превео Р. Ракић, у: *Телолошки погледи*, година XX, бр.3–4, 172–174. Бер, 58–65.

³⁰ Мајендорф, *Сведочење (хришћана) свешћу*, 173.

Дакле, најједноставније речено то значи да и сам буде укоријењен у животу у Христу. Због тога је Свето Предање динамичан појам, јер Дух Свети оприсутњује Христа у сваком тренутку постојања Цркве па је због тога Владимир Лоски, један од Мајендорфових претходника о овој теми, окарактерисао Свето Предање као:

„*својодности да се иросуђује у свјетлости Духа Светија*“.³¹

Ово значи да бити вјеран Предању не значи бити

„привржен формулама доктрине, него (пре)бивати у Предању, чувати живу Истину у свјетлости Духа Светога или, тачније, бивати чуван у Истини животворном силом Предања“.³²

Сада нам је јасније зашто Мајендорф термин „вјерност Предању“ доживљава као креативну вјерност. Та креативна вјерност у ствари подразумева поновно оживљавање Предања

„будући да понављање традиционалних тумачења без икакве везе са данашњим временом није ништа друго до биједна представа Православља и ништавно служење Јеванђељу“.³³

Тиме опет говоримо о „теологији понављања“ и зато, опет то рецимо, вјерност Предању по руском богослову и пастиру значи да аутентично и истинито поимање Предање и „предањске теологије“ јесте оно које је

„увијек живо Предање... Оно [=Предање] се мијења, док у исто вријеме остаје исто. Оно се мијења јер се суочава са различитим ситуацијама, а не зато што се мијења негов суштински садржај. Тај садржај није апстрактна претпоставка; он је Сам Живи Христос, Који је рекао: Ја сам Истина“.³⁴

Најкраће речено, вјерност Предању јесте вјерност Христу, Који је уствари Предање Цркве. Овдје коначно можемо навести и један од многих Мајендорфових покушаја (у овом дијелу рада посебно важног) дефинисања Предања. Он каже да

„Предање није ништа друго до израз непрестаног присуства Божијег у заједници Новог Израиља. Ово присуство има свој извор у Самоме Богу, и не долази ни од каквог спољашњег критеријума и знака. Континуитет, сталност и непогрешивост долазе од чињенице да је на сваком мјесту и у свако вријеме један Господ, једна вјера, једно крштење“ (Еф. 4, 4–5)³⁵

Мајендорф је сасвим јасан: Бог је једини Критеријум Истине односно Св. Предања и други критеријум (као нпр. папска непогрешивост) у Православној Цркви не постоји³⁶. Другим ријечима, критеријум предањске теологије јесте апостолска вјера у васкрслог Христа о којем свједочи Св. Писмо³⁷ (које је неодвојиво од Св.

³¹ Владимир Лоски, *Предање и иротања*, превела В. Арсенијевић, у: Богословље, св.1–2, Београд 1988, 90. Курзив у оригиналу.

³² Исто, 93.

³³ Јоанис Каравидопулос, *Тумачење Новог Завјета у Православној Цркви*, у: Истина, 16–18/2006, 182.

³⁴ Мајендорф, *Живо Предање*, 8.

³⁵ Мајендорф, *Живо Предање*, 17.

³⁶ Исто.

³⁷ Бер, 69. Иначе, сходно Мајендорфу „Свето Писмо, само по себи комплетно, претпоставља Предање, не само као додаток, већ и као контекст у коме оно постаје разумљиво и у коме добија своје значење“ — Исто, 13. Мајендорф додатно објашњава да, без обзира каква се год вриједност придавала Предању, хришћанска Црква никада није додавала њене сопствене доктринарне дефиниције Писма јер је *апостолско свједочење* основни критеријум у историји формирања канона пошто су апостоли истински свједочи васкрслог Господа. — Исто, 12. Мајендорфове студије нам показују да је узрок његовог говора о односу Писма и Предања покушај да се пружи православно став о овоме с обзиром на католичко — протестантску полемику о овоме. Међутим, без обзира на то он јасно показује да је Преда-

Предања) али и живот у Христу³⁸ који се остварује у Његовој Цркви. У том смислу је

„предање Цркве заиста сагласно са Новим Завјетом у погледу његових христолошких формулација. Ово је тако стога што се предање гради не само континуитетом идеја, већ такође и искуством. Оно подразумева не само интелектуалну повезаност, већ и заједничарење са обзиром на начине на који се схвата истина“.³⁹

Свакако да се овдје подразумева да се истина коју примамо не односи на неки предмет или некакву архиву која се опажа чулима, разумом итд. (јер Бог није предмет⁴⁰) него на заједницу Бога и човјека, а то је, без сумње, циљ примања Предања и пребивања у њему, тј. циљ хришћанског живота. Због тога хришћанско богословље не смије бити одвојено од реалног живота тј. неопходно је да се поврати жива веза између Предања и црквене праксе. Чињеница да наша црквена пракса данас у неким елементима није заснована на учењу отаца јесте коријен многих данашњих проблема⁴¹ и превазилажење те расцјепљености је и по Мајендорфу један од задатака савремене православне теологије (нпр. у погледу канонске структуре Цркве⁴²).

3. Коначно можемо конкретније одооврити на питање о односу Предања и савремености којим се баве многи савремени богослови⁴³. У суштини важно је знати да

„ниједна историјска епоха није ослобођена гријеха, али ни благодати Божије, па тако ни данашња. Не постоје „свете“ и „грешне“ историјске епохе. И наша има своје предности у односу на претходне, али и своје недостатке“.⁴⁴

Међутим, пошто се савременост дефинише као нешто ново у односу на дотадашњи начин доживљавања, мишљења и дјеловања, онда се она више цијени у односу на оно пријашње. Но, сагласно Мајендорфу, Свето Предање је свагда исто јер је центар Светога Предања свагда исти а то је Христос, док се мијења начин говора о Христу и у том случају форме Предања се мијењају, али то није суштинска промјена. Отуда бити вјеран Светом Предању а остати савремен значи радити на томе да разумијемо своје савременике и да им на разумљив начин пренесемо аутентични глас Предања. А то је могуће само ако и сами приступимо Предању „изнутра“ и зато нас наш аутор упозорава и на то шта значи бити недослиједан истоме⁴⁵. Ово посљедње јесте свако наше дјелање које није у складу са доктринама иза

ње контекст у којем се разумије Свето Писмо али да су они подједнако важни за нашу вјеру, мада то, ипак, нису два извора вјере.

³⁸ Патријарх московски и све Русије Кирил, *Слобода и одговорност*, са руског превела Ксенија Кончаревић, Београд 2010, 22.

³⁹ Мајендорф, *Христос у источно-хришћанској мисли*, 15. Тако видимо да по Мајендорфу ријечи из Светога Писма нису остале мртво слово на папиру пошто су монаси и монахиње они који су, у Цркви, ријешили да заповјести Светог Јеванђеља примјене дословно. Ово је примјер континуитета у Предању. — *Исти, Свети Григорије Палама и православна мистика*, превео Ј. Олбина, Београд, 1995, 5.

⁴⁰ Исто.

⁴¹ Иларион Алфејев, *Загади за проучавање ошачке литературе*, <http://pravoslavje.spc.rs/broj/1034/tekst/zadaci-za-proucavanje-otacke-literature/>.

⁴² Мајендорф, *Живо Предање*, 10.

⁴³ Упућујемо на студију о овом питању Константина Каварноса у *Исти, Orthodox Tradition and modernity*, Etna California, 1992. Аутор се бави питањем шта је Предање а шта модернизам и односом међу њима.

⁴⁴ Зоран Крстић, *Православље и модерност*, <http://www.eparhijasumadijska.org.rs/download/ректор/PravoslavlejmodernostZK.pdf>.

⁴⁵ Мајендорф разматра питање рукополагања жена, које показује управо однос Предања и савремености. Он износи богословске разлоге (библијске, догматске, литургијске) против те праксе присутне у Англиканској Цркви и своје ставове заснива управо на Предању Цркве. Такве идеје не могу се при-

којих се често само формално кријемо и тврдимо да је то у ствари сљедовање Предању⁴⁶ односно када мислимо да чувамо Свето Предање тако што ћемо га укалупити у форме и формуле једног историјског тренутка⁴⁷. Према томе, Црква поима савременост као „материјал за своју креативност“, како је то правилно формулисао још отац Николај Афанасјев⁴⁸. Наиме, савремени живот улази у Цркву и сигурно да је и савременост (=садашњост) дио Светог Предања, као што је то и прошлост и будућност. С друге стране, и Предање обликује савременост. Али, овдје је важно напоменути да не улази све из савремености у Свето Предање пошто Црква врши „избор“ између онога шта је предањско а шта не у савремености и животу уоште⁴⁹. У томе је један од задатака богословља — одредити шта је заиста важно, а шта није важно⁵⁰.

На крају овог дијела рада желимо истаћи да стичемо утисак да Мајендорф заборава да неприступачност Предања савременом човјеку не треба приписивати само неадекватности историјских форми Предања односно некреативности богословља, већ и „непробојности“ савременог човјека за само Предање. Заиста, истинска обнова Предања и говор о њему као о „живом“ Предању састоји се у обнови нашег живљења у Предању односно у поновном откривању, кроз вјеру — Предања и постајању отворенијим за Предање, па се као неопходан услов оваквог односа према Предању не намеће тежња искључиво ка промјенама историјских форми Предања него, прије свега и изнад свега, учвршћење у предањској вјери⁵¹, о чему смо и ми навели став о. Џ. Бера. Дакле, несумњиво важно је нагласити и одговорност (савременог) човјека за то што он не прихвата Свето Предање.

Предање и предања

Једна од посебних одлика Мајендорфовог учења о Светом Предању јесте његово јасно инсистирање на томе да је у хришћанској теологији неопходно правити јасну разлику између Светог Предања и предања, тј. Предања са великим и малим „п“⁵². Ово Мајендорфово инсистирање је сљедовање библијском учењу о Светом Предању и људским предањима. На основу Св. Писма видимо да насупрот Светом Предању које се поистовјеђује са учењем Господа Исуса Хирста (и које је увијек у јединици) и које је Он завјештао Својим ученицима, а преко њих и Својој Цркви у сва времена, постоје и људска предања (предање које је у множини) а она су људска дје-

хватити јер, у најкраћем, нису одраз вјерности апостолском и отачком Предању као ни Васељенским саборима и због тога није довољна подршка већине на некој националној конвенцији како би то постала пракса те Цркве. — Мајендорф, *Сведочење (хришћана) свейу*, 50. Овдје на конкретном примјеру видимо шта у ствари значи бити вјеран Предању а шта значе људска предања и покушај да се Предање одвоји од саборности Цркве.

⁴⁶ Исти, *Живо Предање*, 10.

⁴⁷ Исти, *Сведочење (хришћана) свейу*, 17. Такав покушај је присутан и у нашој Помјесној Цркви у настојањима појединих Архиепископа и псевдозилота да богослужбену праксу Карловачке митрополије представе као вијековни богослужбени поредак наше Цркве. Да то није тако, јасно показује епископ Атанасије Јевтић у својим литургијским зборницима *Христос — Нова Пасха*, пошто истински однос према литургијском предању никако не значи апсолутизацију било које историјске епохе у којој се богослужење развијало, нарочито пак оне у којој је доминирала декаденција богослужбеног живота.

⁴⁸ Афанасјев, *Сјудије и чланци*, превео К.Симић, Краљево, 2008, 72.

⁴⁹ Нпр. Црква је вршила избор које књиге могу ући у канон Новог Завјета, а које не.

⁵⁰ Мајендорф, *Сведочење (хришћана) свейу*, 136.

⁵¹ Ове ставове о. Димитрија Станилоја о Предању укратко сажима митрополит Амфилохије Радовић, http://www.mitropolija.co.me/dvavoda/clanci/aradovic-solun1972_1.html.

⁵² John Meyendorff, *The Vision of Unity*, New York, 1987, 163. Исти, *Увод у свейоотачко бојословље*, књига прва, 9. Исти, *Живо Предање*, 18–23. Исти, *Православна Црква јуче и данас*, 8.

ла и као таква она дођу и прођу, мијењају се и допуњују, одбијају се или прихватају, у зависности од владајуће духовне климе⁵³. Њима су људи, описујући и тумачећи поједине догађаје додавали понешто своје и тако их разгранавали, па је онда долазило до тога да су та људска предања потискивала или заклањала оно што је главно, тако да та људска предања често нису предање истине, и зато их је потребно напустити, без обзира што потичу из старине⁵⁴.

Осим претходно реченог важно је напоменути да док је Свето Предање непромјенљиво, јер Његов садражај чини Христос, људска предања могу бити корисна али и бесмислена и чак шта више непремостива препрека за приближавање хришћанској поруци, јер су промјенљива по свом карактеру. Да бисмо то детаљније објаснили неопходно је да узмемо у обзир новозавјетна свједочанства, која јасно свједоче о Христовим ријечима које говоре о овој теми. Тако пажљиви поглед у новозавјетне текстове (нпр. Мт. 15, 3–9; Кол. 2, 8; 2 Сол. 2, 15 и 2. Сол. 3, 6) показује да се у њима говори о различитим врстама предања. У Мт. 15, 3–9 и Кол. 2, 8 има се у виду *људско предање* а то је предање које људи измишљају и предају другима као да је установљено од Бога (нпр. фарисејске церемоније прања руку коју је Христос осудио у Мт. 15, 1–11 и људска измишљања ограничења у храни и празницима, на које се упозорава у Кол. 2, 16 јесу библијски примјери људског предања). На основу ових библијских мјеста видимо да нпр. људско предање рађа лицемјерје па чак и сујетно богопоштовање и да је оно у стању да нас учини таоцима свијета а не еклесијалним бићима окренутим ка Царству Божијем као циљу нашег битисања. Но, новозавјетни списи говоре и о другој врсти Предања односно о Божанском Предању о коме апостол Павле пише: „Тако дакле, браћо стојте чврсто и држите предања, којима сте научени, било нашом ријечју, било посланицом“ (2 Сол. 2, 15). Павле овдје говори о предању добијеном од њега и других Апостола. То је „*наука Ајосџола*“ (Дап. 2, 42) односно учење о истини са Христом као камену темељцу проповједаном од стране Павла заједно са осталим апостолима као свједоцима Христовог живота, смрти, Васкрсења и Вазнесења али и Другог Доласка (Мт. 19, 28) — цјелокупне икономије учињене ради нас људи и ради нашег спасења. Овдје је, ипак, важно напоменути да се Христос, а тиме и Црква, никако не одричу Старог Завјета (Мт. 5, 17) него људских предања која су сасвим људска ствар и стога Христос показује своју независност од таквих предања и допушта апостолима да их се ослободе. Дакле, новозавјетно поимање Предања се разликује од људских предања тиме што се темељи на ауторитету (власти) Христовој⁵⁵ односно Божијој.

Због тога све оно што није у складу са оваквом врстом Предања не може да буде аутентично поимање Предања и то Христос јасно показује. Ако нпр. пуштање браде и ношење мараме на богослужењима почнемо сматрати критеријумом нечије православности и вјерности Предању и све оне који тако не чине сматрамо да нису вјерни Предању онда је недвосмислено јасно да на аутентична начин не говоримо о Предању и то Мајендорф наглашава илуструјући то и конкретним историјским примјерима. Тако свети Фотије, патријарх цариградски (†897. г.) говори да је *исџравносџ вјере* крајњи критеријум за расуђивање о томе да ли је пракса једне појесне Цркве дио Предања или не односно да у Цркви могу сапосотјати сва леги-

⁵³ Константин Скутерис, „Парадосис: православно схватање Предања“, превод са енглеског сестринство Тројеручице Шибеник, у: Истина, 16–18/2006, 207.

⁵⁴ Атанасије Јевтић, *Од Откривења до Царсџва Божијеј*, Острог — Тврдош — Врњци — Требиње, 2010, 294.

⁵⁵ *Рјечник библијске теологије*, 975.

тимна помјесна предања⁵⁶. Нпр. док византијска Црква у Фотијево вријеме а и касније осуђује пост суботом, изузев Велике суботе, на Западу се пости и осталим суботама, али ово по цариградском патријарху никако не значи да западна пракса није дио Предања. Само оне праксе које имају доктринарне импликације, по Фотију, пријете да угрозе црквено јединство⁵⁷ док се све остале праксе морају поштовати као дио локалних предања, која су, самим тим, сасвим легитимна и представљају *јединство у различитости*, које је, сходно Мајендорфовој теологији, једна од суштинских одлика Предања Цркве.

Тако можемо закључити да не само Предање са великим „П“ него и предање са малим „п“ може говорити о Христу односно о вјери⁵⁸. Ово друго тј. предање са малим „п“, као што знамо, јесте нпр. локална пракса неке Цркве. Оно (=предање) као такво не мора бити у супротности са духом Предања. Али, без обзира на то ова врста предања, иако често ничим не угрожава вјеру, живот и теологију него им, шта више доприноси, ипак не мора бити емпиријски прихваћена од свих, свагдје и свагда⁵⁹ нити треба да претендује на такво нешто, пошто је специфична одлика само једне помјесне цркве и зато је природно што у другој средини она не мора бити прихваћена. Другим ријечима, мјерило аутентичности Предања не треба да буде „васељенска сагласност“ тј. то да већина прихвати нешто пошто иста (=„ва-

⁵⁶ С тим у вези је и веома значајно питање *односа Предања и ауџиоритетности*, који Мајендорф посебно истражује и то првенствено у односу на Католичку и протесантску Цркву. Док су у Католичкој Цркви људи измислили да је папа крајњи критеријум Истине а тиме и ауторитет у историјској Цркви, на Истоку такво спољашњег ауторитета никада није било, него је то свагда био и остао сам Живи Богочовјек Исус Христос. — Мајендорф, *Живо Предање*, 17. Одавде јасно произилази, као што смо видјели до сада, да се о Светом Предању једино исправно може говорити у односу на то да ли смо вјерни Христу односно апостолима. Та вјерност је немогућа ако се дешава мимо Цркве, па се због тога Предање често назива Црквено Предање. Вјерност било каквој људској власти (цару у Византији или папи данас) под изговором да је та власт у ствари Христова власт на земљи је сасвим непредањска, пошто то онда значи да Живи Бог није присутан у Својој Цркви у сваком тренутку њеног постојања.

⁵⁷ Мајендорф, *Живо Предање*, 21.

⁵⁸ Православни хришћански Исток је одувјек успијевао да избјегне замку да нека људска установа, или нека људска формулација хришћанских догмата буде апсолутна и непогрјешива по себи. — Исти, *Православна Црква јуче и данас*, 8. Језик је, без сумње, неспособан да опише Истину у потпуности.

⁵⁹ Ипак, Викентије Лерински (II в.) тврди да је аутентично Предање само „*оно што је увијек, што је свјидје, што је од свију (држано)*“ са чиме се не слажу нпр. ни Лоски (Лоски, *Предања и ипредања*, 92–93) ни Флоровски (*Саборност Цркве*, у: *Саборност Цркве (зборник радова)*, Београд 1986., 437–439.), а можемо слободно рећи ни Мајендорф, ако се узму у обзир многа његова дјела из историје Цркве у којима је показао легитимну различитост у оквиру Предања Цркве (већ смо навели примјер патријарха Фотија) али и радови о екуменизму пошто нас свједочење наше вјере и мисија треба да нагнају на то да прихватимо изјаве различитости у односу на нас, јер Православље није „затворена секта“. — Мајендорф, *Сведочење (хришћана) светију*, 37. Тиме ни Свето Предање није нешто што је затворено и довршено, него је оно стално кретање напријед, о чему смо већ писали. Међутим, овдје је, ипак, потребно рећи да по Мајендорфу „Свето Предање подразумева бескомпромисну и потпуно вјерну апостолску проповијед, непромјењљиву, живу и саувану“ — Исто, 173–174, што значи да је руски теолог против било каквог прихватања релативизма и површности када су у питању догматске истине Цркве. О овом питању је интересантно навести став и о. Николаја Афанасјева који каже: „Када Љубав поново постане темељ живота свих Цркава, тада ће у њеној свјетлости све разлике, које данас изгледају непремости-ве, бити превладане“. — Афанасјева, нав. дјело., 285. По њему догматска једнодушност (=сагласност) као идеал никада није остварен у историји Цркве, чак ни унутар једне исте Цркве, пошто догмат није логичка истина, него факт духовног живота. При свему овоме Афанасјев одбија то да он овом тврђом умањује значај догмата или да их као непромјењиве мијења и упрошћује. — Исто, 282–283. Мислимо да Мајендорф у односу на Афанасјева, ипак, више инсистира на томе да је „важно како вјерујемо“. — Мајендорф, *Сведочење (хришћана) светију*, 36.; Исти, *Живо Предање*, 158. Уосталом, многи православни богослови су критикујући Афанасјевијеву ехаристијску еклисиологију уочили његово заобилажење питања исправности вјере. — J. Zizioulas, *Being as Communion*, New York 1985., 23–25. Морамо додати да Мајендорф не спори да нпр. језичке формулације о појединим вјерским питањима не морају нити природно могу да буду исте у оквиру мноштва Цркава. — Исти, *Живо Предање*, 19.

сељенска сагласност⁶⁰) не може да докаже Истину. Напротив, Истином процјењујемо вриједност „општег мњења“⁶⁰ односно колико смо ми у стању да прихватимо Истину и да јој се саобразимо. Примјера за то је заиста много⁶¹ и Мајендорф баш због тога и каже:

„Разлика између Предања и предања је сигурно један од најважнијих затадака савременог екуменског дијалога и она сачињава једну од најјургентнијих одговорности православних теолога. Јер чак и ван својих екуменских укључивања, Православна Црква се суочава са овим проблемом са изванредном оштрином“⁶².

Дакле, по сриједи је тежња да се Предање не „скамени“ у одређене форме постојања, мишљења, културе итд. јер оно на тај начин губи из вида *саборности Цркве* (иначе, битну карактеристику Предања) и искључује сва друга предања што је знак неспремности на дијалог са другим, што Предање никако не имплицира. Мајендорф, дакле, настоји показати да Свето Предање мора увијек показивати свеопштост спасења у Христу. Због тога православна теологија данас не смије бити, као што смо то већ рекли, „источна“ теологија а што је био случај у неколико посљедњих вијекова, него „православна“ теологија (дакле, католичанска, саборна а не искључива у било ком погледу, мада то не значи да се она мора одрећи својих источних историјских коријена⁶³). Уколико се Предање, међутим, претвори у људску традицију и понављање обичаја или пак постане пуко људско сјећање⁶⁴, оно се на овај начин поистовјећује са пролазним и релативним стварима и постоји реална могућност да ишчезне са истима. Отуда коначно можемо закључити сву важност разликовања

„[Светог] Предања, као унутрашње консистентности са једном апостолском вјером кроз историју и људских „предања“ која рефлектују легитимну разноликост историјских процеса и понекад конфликт са сталним и непромјенљивим садржајем Јеванђеља“⁶⁵.

Када је поимање Предања у питању, као што смо већ навели у овом раду, онда је познато да се оно често поистовјећује и са древношћу, односно са старином, па се мисли да што је нешто (обичај, пракса) старије тиме је и ближе Предању Цркве. Одавде произилази да ако сљедујемо ту праксу, онда смо и ми вјерни Предању. Но, баш разликовање између Предања и предања нам омогућује да увидимо да то што је нешто наслијеђено или просто само примљено из неке дубоке прошлости никако не може значити да је то и апсолутно тачно и непогрјешиво, јер нам

⁶⁰ Флоровски, *Саборности Цркве*, 438.

⁶¹ Мајендорф посебно занима византијско богословље, али он не сматра сваки дио византијског предања апсолутним мјерилом Предања Цркве. „Није Византија измислила Православље, већ су највриједније и најдуготрајније одлике византијске хришћанске цивилизације укоријењене дубоко у хришћанском Православљу.“ — Јован Мајендорф, *Византијско наслеђе у Православној Цркви*, превео И. Чаировић, Краљево, 2006., 7. Он каже да се православни данас налазе у новим историјским приликама и да су због тога принуђени да размјешавају проблеме за које Византија није знала. Зато су правосалвни доведени у стање да поново формулишу своје Предање и да поново прилагоде своје ставове из прошлости. — Исти, *Православна Црква јуче и данас*, 173. Аутор не идеализује било коју епоху у животу Цркве, па ни првобитно хришћанство. — Исто, 21. То конкретно значи да неке одредбе византијског предања данас треба критички испитати — нпр. однос Цркве и државе.

⁶² Исти, *Живо Предање*, 18.

⁶³ Исто, 144.

⁶⁴ Посебно интересантну тему односа Предања и сјећања објаснио је Радован Биговић у чланку „Сећање и традиција“, у: *Рачански зборник* 16, Бајина Башта 2011, уредник С. Роговић, 45–67.

⁶⁵ Мајендорф, *Живо Предање*, 161. Овај „конфликт“ је нпр. присутан у тежњи да се идентитет Цркве одреди нацијом а не Царством Божијим. Овакву тежњу Мајендорф категорички осуђује — Исто, 100. — пошто је то, како се недвосмислено може закључити, примјер људских предања у Цркви Христовој. За разлику од негативне појаве национализма и етнофилетизма Мајендорф говори о „здравом и легитимном културном патриотизму“. — Исто.

и свакодневно искуство потврђује колико има апсолутно погрешних обичаја које смо наслиједили у било којој сфери нашег живота. Због свега тога овдје указујемо на ријечи Св. Иринеја Лионског и Тертулијана који кажу да ако нешто сматрамо за право и аутентично Предање онда оно мора бити „предање истине“ тј. није довољно да то буде само Предање као преношење нечег наслијеђеног, јер, у противном, по Кипријану Картагинском, то онда постаје „старица заблуде“⁶⁶ и зато је од пресудне важности за наше богословље данас указати на православно поимање Светог Предања и људских предања постојећих у нашој Цркви.

Свето Предање и есхатологија

Сходно богословљу оца Мајендорфа, Свето Предање није одређено само историоцентричношћу, као што је случај са људским предањима, него и будућношћу. Међутим, иако је већ почетком прошлог вијека у протестантској теолошкој мисли поново откривен значај есхатологије за суштину хришћанске вјере, Мајендорф исправно примјећује да се есхатологија данас у многима погрешно схвата. Он то показује наводећи три примјера поимања есхатологије у савременом свијету⁶⁷. Први примјер је поимање есхатологије у *апокалиптичком* смислу тј. да ће Царство Божије доћи ускоро и да хришћани не могу ништа учинити да би побољшали човјекову стварност. Сасвим супротно од ове врсте есхатологије јесте *хуманистичко* и *олимпијско схваћање историје*, које, у најкраћем, вјерује да човјек контролише историјски ток (у овом случају Нови Јерусалим се појављује са човјековим достигнућима). Трећи тип есхатологије је *пророчка* или *условна есхатологија*, која под ријечју „пророк“ подразумева не само некога ко објављује будућност, него и некога ко објављивањем Божије пријетње или обећања ставља човјека пред слободан избор између два пута — онога који води у жвот вјечни и онога који води у смрт. По Мајендорфу ова врста есхатологије

„чини једину теолошки прихватљиву основу и за идеју Предања“.⁶⁸

Ово је из разлога што Бог није ограничен историјским и природним датостима него је Он увијек слободан у односу на природне законе. Ниједна есхатологија није вјерна Предању уколико у себи не сачува мисао о томе да Божија сила јесте над историјом али и да људи својим слободним избором могу да достигну циљ ради којег су створени, а то је обожење. Зато Мајендорф јасно каже да

„оно што зовемо Свето Предање јесте историја правих избора која чине људска бића суочена са прорачанском ријечју Божијом, исправно реагујући у конкретним историјским околностима свога времена. То су они које зовемо светитељима. Прихватање Предања уствари значи живјети у заједници светих, који су живјели у прошлости, али су припремали и будућност“⁶⁹.

⁶⁶ Свети Иринеј Лионски посебно говори о „правилу истине“ као о кључу за правилан однос према Предању. Док гностичари тврде да посједују тајна учења, која су по њима уствари истинито Предање, Иринеј сматра да се непрекидно хришћанско Предање (преко епископског прејемства) чува у Цркви пошто оно може да се прати директно до Апостола и њиховог учења. — Георгије Флоровски, *Функција Предања у старој Цркви*, Саборност Цркве, Београд 1986, 202. Дакле, „предање истине“, по св. Иринеју, јесте „предање апостола, откривено свему свијету“. — Мајендорф, *Увод у светиошачко богословље*, књ. прва, 50. И Тертулијан пише да обичаји у Цркви морају да се испитују у свјетлу Истине („Господ Христос назва Себе не обичајем, већ Истином“ De virginibus velandis, 1, 1). Кипријан то преузима и додаје да „древност без истине јесте старица заблуде“, Epist. 74, 9. — Георгије Флоровски, *Ауторитет дрвних сабора и Предање ошаца*, у: Исти, Црква је живот — Изабране беседе, есеји и студије, Образ светачки, Београд 2005, 446.

⁶⁷ Мајендорф, *Да ли хришћанско предање има будућности?*, 169–170. Исти, *Живо Предање*, 162–164.

⁶⁸ Исто, 170.

⁶⁹ Исто, 171.

Овдје долазимо до могућности да, ипак, примјетимо да је Предање по Мајендорфу итекако везано и за историју, јер је оно у ствари перманентна брига око тога да се остане у заједници са светима из прошлих историјских епоха, а то подразумева хришћанску одговорност за историју. Стога саборност, као одлика Предања, не значи само *саборности у њросѝору* него и *саборности у времену*. Због свега тога је, сагласно Мајендорфу, улога историје у поимању Предања итекако значајна, чак и „суштинска“⁷⁰, јер она помаже да разлучимо истину од легенде односно Свето Предање од људских предања. Међутим, говорећи о историји Мајендорф стално имао у виду чињеницу да је наш живот „овдје и сада“ у ствари предукус есхатона и да је „избор“, о којем је мало прије било ријечи, избор зарад изграђивања Царства Божијег⁷¹. Ако се и само површно прочитају многи Мајендорфови богословски радови, нарочито ови о Предању, видјећемо колико је есхатологија такође од суштинског значаја за поимање Предања и Цркве. Тако он јасно каже да се хришћанско Предање не може оцјенити само кроз „успјехе“ и „падове“ у историји него да ће се истинска Христова моћ показати свијету тек *ѝоследњеѝ дана*, док је *садашња* моћ Царства откривена само очима вјере. Отуда Мајендорф у својим списима покушава дефинисати Свето Предање

„не у смислу прошлости коју треба сачувати, него у смислу будућности коју треба ишчевати и за њу се припремати“⁷².

Дакле, без прошлости нема пута у будућност али исто тако без есхатологије традиционализам се окреће само прошлости, он је само археологија, старудија, конзерватизам, одбацивање историје, бјекство у прошлост⁷³, а чему смо ми православни, нажалост, често пута склони. Зато је потребно имати стално на уму ријечи анамнезе која показује да наш живот у Христу јесте памћење како историјског тако и есхатолошког Христа као једне Личности. Синтеза овог односа према Христу на најбољи начин сада и овдје се дешава на Литургији кроз Причешће Тијелом и Крвљу Христовом. Зато Мајендорф, говорећи о потреби да свака Црква (чак и протестантска) испита своје предање, јасно каже да је извор православне вјере:

„Свето Писмо виђено у свјетлу Предања древних Сабора, Светих Отаца и вјере цјелокупног народа Божијег, а све то доживљено особито на Литургији“⁷⁴.

Значај односа Светог Предања и есхатологије не односи се само на Православну Цркву него и на савремено екуменско стање. Мајендорф је посветио добар дио свог живота бавећи се управо питањем хришћанског јединства. Он недвосмислено каже да

„ако уопште постоји питање, по којем су протестанти, римокатолици и православни историјски подјелени, то је управо Предање“⁷⁵.

Улога есхатологије у остваривању хришћанског јединства је од пресудне важности али у овоме Мајендорф, нажалост, није пружио већи допринос теологији иако је, без сумње, био истакнути екуменски дјелатник⁷⁶. Много више ће о овоме

⁷⁰ Исто.

⁷¹ Мајендорф, *Живо Предање*, 164.

⁷² Мајендорф, *Да ли хришћанско ѝредање има будућности?*, 168. Подвлачење наше.

⁷³ Исто, 168–169.

⁷⁴ Исто, 178. Подвлачење наше.

⁷⁵ Исто, 174.

⁷⁶ „Његова екуменистичка дјелатност отпочела је још у његовим студентским данима. Био је оснивач и први генерални директор „Синдесмоса“ — свесвјетског братства православне омладине (која у себи укључује и представнике дохалкидонске Цркве); током много година учествовао је у раду Свесвјетског

рећи нпр. митр. Јован Зизизулас. Наиме, поред других елемената који би требало да допринесу јединству хришћана, есхатолошки идентитет Цркве на коме посебно инсистирају православни унутар Екуменског покрета,

„треба да нас подсећа да је историјска реалност, која се назива Црквом, призвана да бива одраз есхатолошке заједнице и слика (образ) Царства. Без есхатолошке визууре Екуменски покрет изродио би се у ефемерни свјетовни подухват“⁷⁷

и не би испуњавао своју сврху и циљ ради којег постоји, а то је поновно јединство реално разједињеног хришћанства. Зато би свака од Цркава чланица Свјетког Савјета Цркава требало да буде просуђивана оним на шта нас призива Царство, шта би требало да будемо, а то је есхатолошко јединство свих у Христу. Јасно уочавамо да је есхатологија на основу Зизизуласа суштински повезана са јединством, пошто ће

„сви народи доћи пред престо Сина Човјечијега у посљедњим данима, и свијет ће као јединство ући у Царство“⁷⁸

Закључак

Богословска мисао оца Јована Мајендорфа о Светом Предању је мисао која претендује да на православан начин говори о Светом Предању. Предање је, по њему, динамичног и стваралачког, а не статичног, конзервативног и археолошког карактера. Ово значи да је Свето Предање уствари „живо“ Предање а не „теологија понављања“ јер је средиште Предања живи Бог — Богочовјек Исус Христос. Бити вјеран Предању стога значи бити вјеран Христу и зато је аутентично Предање само оно које је свагда у стању да се на стваралачки начин сусретне са савременошћу, а то је једна од кључних тачки Мајендорфовог учења о Предању. Мајендорфове студије нам пружају и додатне карактеристике Предања, а то су: континуитет, сталност, јединство у различитости итд. Заједно са многим другим богословима и он разликује Свето Предање и људска предања и тако остаје вјеран Христовом учењу о овој теми. Наиме, Свето Предање је унутрашња конзистентност са апостолском вјером кроз историју док су људска предања она која рефлектују легитимну разноликост историјских процеса. Па ипак, посебно је важно да је Мајендорф показао да Предање није само историоцентричан појам него да је и есхатологија од пресудне важности за његово исправно поимање.

Савјета Цркава.“ — Алфејев, 9. Ставовe о екуменизму о. Мајендорфа посебно в. у Мајендорфим дјелима *Сведочење (хришћана) свeћу* и *The Vision of Unity*.

⁷⁷ Јован Зизизулас, *Самойоимање љавославних и њихово учење у Екуменском љокрећу*, http://www.verujem.org/teologija/z_ekumen.html.

⁷⁸ *Есхатологија и друштво*, превео М. Васиљевић, у: Видослов бр. 28., 2003., 90.